

ZACHÁZENÍ S INFORMACEMI PŘI POSKYTOVÁNÍ PSYCHOTERAPIE V MIMOZDRAVOTNICKÝCH ZAŘÍZENÍCH A PROBLEMATIKA POSKYTOVÁNÍ INFORMACÍ TŘETÍM STRANÁM

Tibor A. Brečka¹, Zdeněk Fiala²

¹ Katedra zdravotnických oborů a ochrany obyvatelstva FBMI ČVUT v Praze, CZ
Psychiatrická klinika 1. LF UK a VFN v Praze, CZ;
Katedra řízení lidských zdrojů, ŠKODA AUTO Vysoká škola, CZ;
e-mail: tibor.brecka@seznam.cz

² Katedra správního práva a správní vědy, Policejní akademie České republiky v Praze, CZ;
e-mail: fiala@polac.cz

Psychoterapie. 15 (3), 312–318; ISSN 1802-3983

ABSTRAKT

Tématem příspěvku jsou vybrané právní aspekty poskytování psychoterapie mimo zdravotnická zařízení, konkrétně problematika zacházení s daty klientů a poskytování informací třetím stranám.

Klíčová slova: Psychoterapie, právo, ochrana osobních údajů.

ABSTRACT

Handling of information in the provision of psychotherapy in non-medical facilities and the issue of providing information to third parties.

The topic of the paper is selected legal aspects of the provision of psychotherapy outside health care facilities, specifically the issue of handling client data and providing information to third parties.

Key words: Psychotherapy, law, personal data protection.

ZACHÁZENÍ S DATY KLIENTŮ

Při psychoterapeutickém procesu psycho-

terapeut přichází do kontaktu s množstvím dat a informací o klientovi, což je jedním z právně citlivých míst výkonu této profese. Z pohledu etiky je jasné, že vše mezi psychoterapeutem a klientem je přísně důvěrné. Jak vypadá tato problematika z pohledu práva? Dochází i k nějaké formě zpracování těchto dat?

Na úvod několik důležitých pojmů. Osobní údaje jsou: „*veškeré informace o identifikované nebo identifikovatelné fyzické osobě (dále jen „subjekt údajů“)*“; *identifikovatelnou fyzickou osobou je fyzická osoba, kterou lze přímo či nepřímo identifikovat, zejména odkazem na určitý identifikátor, například jméno, identifikační číslo, lokační údaje, síťový identifikátor nebo na jeden či více zvláštních prvků fyzické, fyziologické, genetické, psychické, ekonomické, kulturní nebo společenské identity této fyzické osoby*“ (čl. 4. odst. 1. NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice

95/46/ES – dále jen „NAŘÍZENÍ“). Zpracováním se pak rozumí: „*jakákoliv operace nebo soubor operací, které jsou prováděny s osobními údaji nebo soubory osobních údajů pomocí či bez pomoci automatizovaných postupů, jako je shromáždění, zaznamenání, uspořádání, strukturování, uložení, přizpůsobení nebo pozměnění, vyhledání, nahlédnutí, použití, zpřístupnění přenosem, šíření nebo jakékoliv jiné zpřístupnění, seřazení či zkombinování, omezení, výmaz nebo zničení*“ (čl. 4 odst. 2.).

Dále je úvodem nutné zmínit ještě jeden významný pojem, a to údaje o zdravotním stavu, kterými se rozumí: „*osobní údaje týkající se tělesného nebo duševního zdraví fyzické osoby, včetně údajů o poskytování zdravotních služeb, které vypovídají o jejím zdravotním stavu*“ (čl. 4 odst. 15.). Není pochyb, že s těmito údaji se pracuje i v prostředí poskytování psychoterapie mimo zdravotnická zařízení.

Z pohledu psychoterapeuta lze rozdělit jím zpracovávané údaje do dvou základních skupin: 1. data nutná pro výkon profese a kontakt s klienty (osobní údaje) a 2. data vyplývající z psychotherapeutického procesu, které lze subsumovat pod údaje o zdravotním stavu, tj. to, co většina psychoterapeutů zná pod pojmem zápis ze sezení. V praxi neexistuje žádné vymezení, jaká data se při psychotherapeutickém procesu zaznamenávají a zpracovávají, jde pouze o zvyklost daného psychotherapeuta. Uvedené lze vnímat na dvou extrémech – kompletní audiovizuální záznam sezení až po nulovou archivaci dat. Pomineme odbornou diskuzi, zda a jaká míra záznamu je potřebná, v dalším textu budeme předpokládat existenci popisu záznamu psychotherapeutického sezení.

Tibor A. Brečka

Mgr., MBA, LL.M. Psychotherapeut (člen ČAP; ČPS ČLS JEP), akademický pracovník, doktorand 1. LF UK.

Oba typy údajů je nutné ve smyslu čl. 5 odst. 1. NAŘÍZENÍ zpracovávat „*korektně a zákonným a transparentním způsobem*“ („*zákonnost, korektnost a transparentnost*“) a shromažďovat „*pro určité, výslovně vyjádřené a legitimní účely a nesmějí být dále zpracovávány způsobem, který je s těmito účely neslučitelný; další zpracování pro účely archivace ve veřejném zájmu, pro účely vědeckého či historického výzkumu nebo pro statistické účely se podle čl. 89 odst. 1 nepovažuje za neslučitelné s původními účely*“ (**zásada účelnosti**).

Rozsah zpracovávaných údajů musí být přiměřený, relevantní a omezen na nezbytný rozsah ve vztahu k účelu, pro který jsou zpracovávány (**zásada minimalizace údajů**). Zpracované údaje by měly být „*přesné a v případě potřeby aktualizované; musí být přijata veškerá rozumná opatření, aby osobní údaje, které jsou nepřesné s přihlédnutím k účelům, pro které se zpracovávají, byly bezodkladně vymazány nebo opraveny*“ (**zásada aktuálnosti**). Údaje je třeba ukládat „*ve formě umožňující identifikaci subjektů údajů po dobu ne delší,*

**Zdeněk
Fiala**

Doc. JUDr. PhDr., Ph.D. Akademický pracovník

než je nezbytné pro účely, pro které jsou zpracovávány; osobní údaje lze uložit po delší dobu, pokud se zpracovávají výhradně pro účely archivace ve veřejném zájmu, pro účely vědeckého či historického výzkumu nebo pro statistické účely podle čl. 89 odst. 1, za předpokladu provedení příslušných technických a organizačních opatření požadovaných tímto nařízením s cílem zaručit práva a svobody subjektu údajů“ (zásada omezení uložení). A konečně je třeba je zpracovávat způsobem, který zajistí jejich náležitě zabezpečení, včetně jejich ochrany pomocí vhodných technických nebo organizačních opatření před neoprávněným či protiprávním zpracováním a před náhodnou ztrátou, zničením nebo poškozením (zásada integrity a důvěrnosti).

Aby bylo možné zpracovávat a uchovávat data z psychologického sezení, tj. data patřící do zvláštní kategorie osobních údajů dle čl. 9 odst. 1. NAŘÍZENÍ (data „o rasovém či etnickém původu, politických názorech, náboženském vyznání či filozofickém přesvědčení nebo členství v odborech, a zpracování genetických údajů, biometrických údajů za účelem jedineč-

né identifikace fyzické osoby a údajů o zdravotním stavu či o sexuální životě nebo sexuální orientaci fyzické osoby“) je nutné udělení výslovného souhlasu ve smyslu citovaného článku. Takovému souhlasu přechází sdělení o povaze, účelu zpracování dat dle čl. 13 odst. 1. NAŘÍZENÍ, tj. sdělení o tom, že data jsou shromažďována za psychologickým účelem, nebudou sdílena se žádnými třetími stranami (detailněji o sdělení informací viz níže) a že odpovědnou osobou je psycholog.

Určitým problémem ve vztahu k citovaným zásadám (zejména zásadě minimalizace údajů) je, že v oblasti psychoterapie není možné jednoznačně stanovit, které informace jsou zbytečné a které již nikoli. S tím souvisí i možná nejasnost ohledně délky uchování záznamu, neb formulace „po dobu ne delší, než je nezbytně nutné pro dané účely“ je rovněž velmi neurčitá. I po ukončení psychologického procesu je možné, že se klient po uplynutí určitého časového úseku opět vrátí. Bylo by možné vést odbornou debatu, zda je nutné a prospěšné vracet se k dříve získanému materiálu, pokud bychom však zastávali kladné stanovisko o prospěšnosti takového činu, nabízí nařízení možnost archivace pro vědecké účely, což dále upravuje § 17 zák. č. 110/ 2019 Sb. o ochraně osobních údajů. Toto by se však nemělo samoučelně zneužívat a opravdu by v takovém případě za rozhodnutím pro archivaci z vědeckých důvodů měl stát ideový záměr vědu opravdu činit.

NAŘÍZENÍ ovšem také upravuje tzv. právo na výmaz (čl. 17). Pro psychoterapii neplatí žádná výjimka, tzn. že po odvolání souhlasu je povinností přestat osobní údaje zpracovávat. Osobní údaje zpracované

do okamžiku odvolání souhlasu jsou samozřejmě zpracovány v souladu se zákonem. Pro vědecké účely není potřeba zachovávat většinu osobních údajů a je tedy vhodné provést pseudoanonymizaci či anonymizaci. Pseudoanonymizací se rozumí dočasné odstranění osobních údajů, které by mohli vést k identifikaci jedince, po jejich připojení je identifikace opět možná, proces je tedy reversibilní, anonymizací se rozumí nezvratný proces odstranění osobních údajů vedoucích k identifikaci jedince (Dohnalová, 2019).

NAŘÍZENÍ v čl. 30 dále ukládá povinnost vést záznamy o činnostech zpracování: „Tyto záznamy obsahují všechny tyto informace: a) jméno a kontaktní údaje správce a případného společného správce, zástupce správce a pověřence pro ochranu osobních údajů; b) účely zpracování; c) popis kategorií subjektů údajů a kategorií osobních údajů; d) kategorie příjemců, kterým byly nebo budou osobní údaje zpřístupněny, včetně příjemců ve třetích zemích nebo mezinárodních organizacích; e) informace o případném předání osobních údajů do třetí země nebo mezinárodní organizaci, včetně identifikace této třetí země či mezinárodní organizace, a v případě předání podle čl. 49 odst. 1 druhého pododstavce doložení vhodných záruk; f) je-li to možné, plánované lhůty pro výmaz jednotlivých kategorií údajů; g) je-li to možné, obecný popis technických a organizačních bezpečnostních opatření uvedených v čl. 32 odst. 1.“

Je tedy nutné vytvořit takovýto záznam, který v případě poskytování psychoterapie mimo zdravotnická zařízení bude obsahovat zejména následující: Veškeré informace jsou považovány za důvěrné. Účel uchovávání vyplývá z psychoterapeutické

profese a vědeckých účelů, údaje nejsou poskytovány třetím osobám a ani nijak jinak obchodně využívány. Existuje pouze písemný záznam. Kdo má k písemným záznamům přístup. Kategorie osobních údajů (dle čl 30 95/46/ES): údaje vedoucí k přímé identifikaci FO; údaje vedoucí k nepřímé identifikaci FO; údaje o zdravotním stavu. Místo a způsob uchovávání a forma zabezpečení. Doba skartace: N/A.

POSKYTOVÁNÍ INFORMACÍ TŘETÍM STRANÁM

Z informovaného souhlasu a ze závazku mezi psychoterapeutem a klientem vyplývá, že nikdo další nebude o záležitostech probíhajících na sezení informován, tzn. že informace budou důvěrné. Je tomu tak však skutečně naprosto vždy?

Prvním případem, kdy dochází ke sdílení informací ze sezení, je supervize. Supervize je proces pro zlepšení kvality poskytované péče, některé profesní asociace ji mají dokonce jako podmínku pro své členy. Obecně je supervize přijímaná jako běžný nástroj pro rozvoj psychoterapeutických dovedností a podporu psychoterapeutického procesu. Více o supervizi v mnohých pojednáních na toto téma (např. Carroll, M., Tholstrup, M., 2004; Hawkins, P., Shohet, R., 2016). Při supervizi dochází ke sdílení anonymizovaných informací tak, aby nebylo možné identifikovat jedince, s cílem podpory a hlubšího uvědomění probíhajícího terapeutického procesu. Jde tedy o konzultaci se supervizorem – či v případě intervize s jinými profesními kolegy – bez užití identifikačních údajů. S obdobnou praxí je možné se setkat v medicíně, kdy také dochází ke konzultacím za účelem zkvalitnění poskytované péče.

Mohou ale nastat i jiné případy. Předně je nutné zmínit § 367 a 368 trestního zákona, tj. problematiku nepřekažení a neoznámení trestného činu. V tomto směru je třeba upozornit, že psychoterapeut není nikterak zbaven povinnosti překažení či oznámení trestného činu. Povinnost překažení trestného činu se dokonce vztahuje i na osoby, které jsou vyjmuty z § 368 odst. 3 pro oznamování trestného činu kvůli jejich specifickým povinnostem mlčenlivosti (advokáti, duchovní a v určitých případech osoby poskytující pomoc obětem trestných činů, což dále řeší zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů v hlavě III [5]; o povinnosti mlčenlivosti bude pojednáno níže). U nepřekažení je ještě vhodné dodat, že „*osoba, která chce takovýto trestný čin překazít a nepovede se jí to (např. pro volbu nevhodných prostředků), je trestně nepostižitelná pro nedostatek úmyslu*“. Velice důležité je v případě neoznámení trestného činu zmínit, že „*důvodem beztrestnosti nemůže být obava, že orgány činné v trestním řízení v důsledku omylu budou oznamovatele nebo osobu jemu blízkou stíhat pro činy, které nespáchali*“ (Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 11. 1993, sp. zn. 1 To 55/93). Navíc, „*povinnost oznámit trestný čin uvedený v § 168 odst. 1 tr. zák. nastupuje nejen tehdy, kdy oznamovatel se doví o trestném činu a zná jeho pachatele, nýbrž i za situace, kdy oznamovatel se doví o spáchání trestného činu, ale nezná jeho pachatele*“ (Prouza, D., 2010; Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR z 12. 10. 1976 sp. zn. 11 To 34/76). Výše citovaná ustanovení taxativně vymezují, které trestné činy podléhají daným povinnostem o oznámení či jejich překažení. Oba paragrafy začínají shodně „*Kdo se hodnověrným způsobem*

dozví...“. Klíčové je slovo „hodnověrným“. Tento pojem velice úzce souvisí s termínem věrohodnost. Forenzní psychologie rozeznává věrohodnost obecnou a specifickou. Obecná věrohodnost je vázaná na danou osobu jako celek, specifickou věrohodností je myšlena věrohodnost v rámci konkrétní výpovědi. Obecná (ne)věrohodnost vyplývá mj. z profese, kriminální minulosti, duševního onemocnění. Platí však, že i obecně nevěrohodná osoba může učinit specificky věrohodnou výpověď a vice versa (Švarc J, Netík K. 2005). Na oznamovací povinnost nemá vliv tzv. promlčení trestného činu podle § 34 trestního zákoníku, neboť sám § 368 s tímto termínem neoperuje. Jedinec není schopen sám posoudit, zda k promlčení došlo, a tudíž musí nechat konat orgány činné v trestním řízení, aby ony samy došly k závěru, zda k promlčení došlo či nikoliv.

Pokud se však budeme pohybovat mimo výše zmíněná ustanovení trestního zákona, je možné podat informace o klientovi na popud třetí strany, zejména orgánům činným v trestním řízení? Zde je nutno vyjít z ustanovení § 8 trestního řádu odst. 1 a 4: Tato ustanovení je nutno ještě doplnit ustanovením § 99 odst. 2 tohoto zákona o zákazu výslechu.

Problémem je, že i když zákon zná desítky různých úprav mlčenlivosti (Púry, F., 2013; Brečka T.A., Fiala Z., 2015), ani jednu nelze vztáhnout na výkon psychoterapie mimo zdravotnická zařízení ve smyslu osoby samostatně výdělečně činné. Neexistuje tedy žádný právní nárok odmítnout vypovídat. Zde je možné spatřovat určitý rozpor mezi profesní etikou a zákonem, výklad zákona je však jednoznačný a neumožňuje odmítnutí výpovědi bez následné sankce tohoto protiprávního jednání dle § 97 trestního řá-

du. Pokud bude v budoucnu zvažována samostatná právní úprava psychoterapie, tato problematika by měla být zmíněna a řešena, např. podobně jako je tomu v § 51 zák. č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách). Ideálním stavem by bylo mít souhlas klienta k poskytování informací, což v rámci kontaktu s orgány činnými v trestním řízení nenalézá žádnou právní oporu.

ZÁVĚR

Jako závěrečné doporučení by mohlo sloužit následující: je vysoce důležité, aby profesní sdružení dbala na dodržování práva a etických norem a v tomto směru vystupovala jak v rámci profesní komunity, tak také široké veřejnosti. Tj. aby jasně deklarovala, jaké standardy tato profese má a jak se mají plnit. Dále vzhledem k výše zmíněným problémům je vhodné uchovávat data o klientech co nejkratší / nezbytně nutnou dobu a také v co nejmenší možné míře, neboť takovéto jednání se jeví jakožto nejlepší prevence případných obtíží a možného poškození klienta. Základem činnosti poskytování psychoterapie mimo zdravotnická zařízení je mj. jasná a srozumitelná komunikace formy vztahu mezi psychoterapeutem a klientem, aby tak nevznikla možná záměna za zdravotní péči ve smyslu zákona o zdravotních službách a případně, byť i nechtěně, poškození klienta.

Role autorů: První autor provedl rešerši a analýzu literatury, druhý autor poskytoval odborné konzultace. Všichni autoři přispěli ke vzniku textu článku a schválili jeho konečnou podobu.

LITERATURA

- BREČKA, Tibor, .A., a FIALA Zdeněk.: Výslech svědka a zpovědní tajemství, Trestně právní a kriminalistické aspekty dokazování, sborník vědeckých sdělení z 1. Ročníku mezinárodní vědecké konference; Bruna E., Straus J. (ed.), VŠFS, Praha 2015, 248 s., ISBN 978-80-7408-112-5.
- CARROLL, Michael, ed. a THOLSTRUP, Margaret, ed. Integrativní přístupy k supervizi. Vyd. 1. V Praze: Triton, 2004. 280 s. ISBN 80-7254-582-5.
- Česko. Zákon č. 110/2019 Sb., zákon o ochraně osobních údajů.
- Česko. Zákon č. 121/2000 Sb., zákon o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon).
- Česko. Zákon č. 372/2011 Sb., zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách).
- Česko. Zákon č. 45/2013 Sb. Zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů).
- Česko. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- DOHNALOVÁ, Nikola. (2019). GDPR. Fly-eye.cz. Retrieved 12 September 2019, from <https://fly-eye.cz/blog-detail-1.html>
- HAWKINS, Peter a SHOHET, Robin. Supervize v pomáhajících profesích. Překlad Helena Hartlová. Vydání druhé. Praha: Portál, 2016. 202 stran. ISBN 978-80-262-0987-4.
- NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů), (Text s významem pro EHP), (Úř. věst. L 119 4.5.2016, s. 1). Retrieved 3 September 2019, from https://www.uouu.cz/assets/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=32394
- PROUZA, Daniel. § 368 []. In: PROUZA, Daniel. Trestní zákoník (EZJ). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2010, s. 1172.)
- PÚRY, František. § 99 []. In: ŠÁMAL, Pavel,

- GŘIVNA, Tomáš, NOVOTNÁ, Jaroslava, PÚRY, František, RŮŽIČKA, Miroslav, ŘÍHA, Jiří, ŠÁMALOVÁ, Milada, ŠKVAIN, Petr. Trestní řád I, II, III. 7. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, s. 1449.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR z 12. 10. 1976 sp. zn. 11 To 34/76
- ŠVARC, Jiří a NETÍK, Karel. Falešná obvinění ze sexuálního zneužívání: rizikové faktory, kritéria věrohodnosti. *Sexuológia* 2005; 5 (2): 36–47.
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 11. 1993, sp. zn. 1 To 55/93.